

Türkiyədə turizmin təşkili

Türkiyə dövləti turizm sənayesinin inkişafına və bu sahə üçün ixtisaslı kadrların hazırlanmasına bu gün böyük diqqət yetirir. Əgər 1986-cı ildə Türkiyəyə 7966 min xarici qonaq gəlmişdisə, 1997-ci ildə bu rəqəm 8904 minə, 1998-ci ildə 9.2 mln-a çatmış, son 10 ildə isə 15 mln nəfəri ötüb keçmişdir.

Aralıq dənizi sahillərində yerləşən Antalya kurortu bütün dünyada məşhurdur. Türkiyənin ən məşhur 5 ulduzlu otelləri burada cəmlənib. 1998-ci ildə Türkiyə beynəlxalq turizmdən 8.3 mlrd gəlir götürüb. Ölkənin təhsil müəssisələrində Azərbaycanı və digər MDB ölkələrindən tələbələr təhsil alır. Ölkədə turizmin sabit inkişafı məqsədilə 1994-cü ildə Kəmərbölgəsində «Keta» adlanan 46 birinci dərəcəli turizm müəssisəsi yaradıldı. Bu kompleksin 12 beş ulduz mehmanxanasında Rusiya Federasiyasından onlarla tələbə təhsil aldı, müvəffəqiyyətli təcrübə keçdi. Mehmanxana və restoran biznesi üçün «Türəm» kadr hazırlığı təhsil mərkəzində (Kəmərbölgəsi) Rusiyadan olan təcrübə keçənlərə turizm sənayesinin inkişafı və kadr hazırlığı üzrə mühazirələr oxundu. Onlar ingilis dilinə yiyələnin, eyni zamanda mədəni-tarixi abidələrlə tanış olmaq məqsədilə ekskursiyalara girdi, habelə türk Rivyerasının məşhur Anadolu sahillərindəki otellərində xidmət sahəsinin yüksək səviyyəsi haqqında ilk təsəvvürə malik oldular. Təhsil başa vurduqdan sonra Rusiyalı məzunlar votəndə turist müəssisələrinə işə düzələrk Rusiyanın nəhəng turizm bazarının inkişafına yardım etmiş olurdular. İşlə qurulub ki, ruslar üçün Rusiya kurortlarında

(Qafqaz Mineral Suları) deyil, Anliyada dincəlmək daha olivərişlidir.

Türkiyədə 2000-dən çox əla mehmanxana var. Bu otellərdə tətbiq olunan turizm xidmət sistemi insanların istirahət və oyləncosində, mədəni asudə vaxtın təşkilində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Turistlər üçün gündəlik yeyib-içmək, türk hamamı, sauna və s. nəzərdə tutulub. Avropanın bütün ölkələrindən, ilk növbədə Rusiyadan buraya turistlər axışır. Rusiyadan gələn qonaqların sayına görə Türkiyə birinci yerdə gedir. 1994-cü ildə təkə Rusiyadan buraya 1 milyondan çox qonaq gəlmişdir.

2001-ci ildə Türkiyə beynəlxalq turizmdən 12 mln gəlir əldə etdi. Halbuki bu yaxınlara qədər beynəlxalq turizm xərirlərində Türkiyə «Ağ ləkə» kimi təsvir olunurdu. O, İtaliya, İspaniya və Yunanıstan kimi ölkələrdən xeyli geri qalırdı. Qısa müddətdə Türkiyədə turizm sahəsi milli iqtisadiyyatın qabaqcıl, sürətlə inkişaf edən və çox milyonlu gəlirlər gətirən sahəsinə çevrildi.

Əlbəttə, Türkiyənin coğrafi mövqeyi həlledici rol oynayır. Ölkə ərazisini cənubda Aralıq dənizi suları, qərbdə Egey dənizi, şimalda Qara və Mərmərə dənizlərinin suları əhatə edir, Qara və Mərmərə dənizlərinin əksər hissəsi ərazi daxilindədir. Bosfor və Dardanel boğazları Qara dəniz ölkələrinin okeana çıxışı üçün yeganə dəniz yoludur. Çox kilometrlik məsafə boyu uzanan qumsal sahillər, təbiət və iqlim şəraitinin rəngarəngliyi, çoxsaylı tarixi abidələr, əfsanəvi Troyanın, habelə dünya şöhrətli Perqam, Efes, Milet şəhərlərinin xarabalıqları, Bursa və Pa-

mukqalanın şəfalı mineral su bulaqları, ilk növbədə əfsanələr şəhəri İstanbul, onun gözəl memarlıq abidələri, şübhəsiz, ölkədə turizmin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır.

Lakin turizmin Türkiyə iqtisadiyyatının qabaqcıl sahəsinə çevrilməsinə yardım etmiş amillər təhlil etdikdə aydın olur ki, məhz ölkə rəhbərliyinin turizm sahəsinə baxışlarında əhəmiyyətli dönüş yaranması sayəsində Türkiyə beynəlxalq turizm mərkəzinə çevrilmişdir. Turizm sahəsində aparılmış iqtisadi islahatlara nəzər salaq:

-bazar iqtisadiyyatına tam həcmdə keçid, dövlət nəzarəti altında azad işgüzarlıq, maliyyə yardımı və dotasiya həcminin dövlət tərəfindən müəyyənləşdirilməsi;

-turizmin beynəlmilləşdirilməsi;

-turizm nazirliyi və bələdiyyələr arasında dəqiq səlahiyyət bölgüsü;

-əsaslı tikinti və fəal surətdə sərmayə qoyuluşu, yolların təkmilləşdirilməsi, yenilərin salınması, xidmət sahəsinin inkişafı, ucuz fəhlə qüvvəsi;

-digər Aralıq dənizi ölkələrinin buraxdığı səhərlərin nəzərə alınması;

-bələdçi və xidmət personalının hazırlığı.

Yuxarıda adları çəkilən amillər sayəsində 1980-ci ildən 1990-cı illərə qədər beynəlxalq turist otellərində nömrələrin miqdarı 40-50 mindən 500000-ə qədər yüksəldi (onlardan 150 mini turizm nazirliyinə, 350 mini bələdiyyələrə məxsusdur). 1983-cü ildə qədər turizmdən götürülən gəlir 411 mln \$-dan 2.5 mlrd \$-a qaldı. Türkiyəyə hər il gələn xarici turistlərin sayı 4.5

*Ərazisi: 779.5 min kv km (dünyada 36-cı yer).
Şahəsi: 65 mln nəfər (dünyada 16-cı yer-2000).
Paytaxtı: Ankara (4 mln nəfər - 2000).
Dövlət dili: türk dili.
Din: İslam
Milli pul vahidi: türk lirası.*

mln nəfərdən çox olur. İxracdan gələn gəlirin 20%-i turizmin payına düşür. Hesablamalara görə 1994-cü ildə turizmdən 4.488 mlrd \$ gəlir əldə edilmişdi. Ümumi gəlir 5.514 mlrd \$ (orta illik artım 13.6%), məxaric - 1.026 mlrd \$ (illik artım 18.4%) təşkil etmişdi. Aparıcı türk iqtisadçılarının hesablamalarına görə Türkiyədə iqtisadi inkişaf üzrə II beşlik planın gerçəkləşməsində ölkəyə gələn qonaqların sayı hər il 8.2% artaraq 7.4 mln nəfərə çatacaq. Bu halda gəlir 8.5 mlrd \$ təşkil edəcəkdir.

Türkiyədə əsas beynəlxalq turizm mərkəzi Egey və Aralıq dənizi sahillərində yerləşir. Onların sırasına İzmir, Antalya, Bodrum, Mərmərə, Çeşmə və b. daxildir.

Bu bölgələr istiqamətində salınmış gözəl yollar, yol istismar-xidmət sahələri, kempinq dayanacaqları və aerodromlar uzunmüddətli, maraqlı ekskursiya turları keçirmək, mehmanxana təsərrüfatı və müxtəlif nəqliyyat növlərindən səmərəli istifadə etmək imkanı yaradır.

Hazırda türk biznesmenlərinin Qara dəniz sahillərini imkanları cəlb edir, 1991-ci ildən burada otel və idman klubları inşa edilir. Türkiyə turizm nazirliyi Qara dənizdə yaxtalarda beynəlxalq reyslər, Kırım və Qafqaz bölgələri üzrə ekskursiya turlarının keçirilməsi məqsədi ilə Rusiya, Azərbaycan, Ukrayna və Gürcüstanın müvafiq qurumları ilə sıx əlaqə yaradır. Türk biznesmenləri qarşılıqlı əməkdaşlıq

əasında həmin dövlətlərin dənizyanı kurort bölgələrində beynəlxalq turizmin inkişafına sərmayə qoyuluşuna marağ göstərirlər.

Türkiyənin tarixi ənənələri, milli mətbəxi, şərq bazarları xarici alıcıların istənilən ehtiyacının ödənilməsinə şərait yaradır. Bununla bağlı alver məqsədi ilə ölkəyə gələn turistlərin ekskursiya turları proqramına türk bazarlarına və ticarət mərkəzlərinə səyahət də daxil edilir. Turizm başlıca olaraq Türkiyənin Şərqi Avropa ölkələri ilə qarşılıqlı iqtisadi əlaqələrinin möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Ölkədaxili turizmin təşkili, türk vətəndaşlarının xarici səfərləri, habelə Türkiyə turizm nazirliyi tərəfindən idarə olunur. Nazirliyin nəzdində turizm üzrə Məşvərət Şurası fəaliyyət göstərir. Şuranın tərkibinə daxili işlər, xarici işlər, maliyyə, ticarət, sənaye nazirliklərinin, Dövlət plan təşkilatının, Türkiyə ticarət və sənaye palatalarının nümayəndələri daxildir. Ölkə daxilində turizmin inkişafı üçün tədbirlər, habelə turizm sahəsində siyasətin müəyyənləşdirilməsi üçün tövsiyələrini işlənilib hazırlanması Məşvərət Şurasının öhdəsinə düşür.

Turizmin təşkili və idarə edilməsi məsələlərinin həlli əsasında Turizm Nazirliyinin nəzdində turizm məsələləri üzrə baş idarənin üzürü nü düşür. Yerlərdə turizmin inkişafına yardım göstərmək məqsədi ilə turizm üzrə vilayət komitələri fəaliyyət göstərir. Onlar müxtəlif fes-

tivalların, konsert proqramlarının, sərgilərin, mühazirə, mürəzə və söhbətlərin təşkili ilə məşğul olur, turistlərə xidmət edən otel, motel və kempinq tikintisi ilə məşğul olan özəl türk şirkətlərinə yardım göstərir, habelə ekskursiyalar təşkil edir.

Türkiyə turizm nazirliyi ölkə hüdüdlərindən kənarında böyük işlər görür. Nazirliyin nümayəndələri Beyrut, Brüssel, Vyana, Frankfurt-Mayn, Kəraçi, London, Nyu-York, Paris, Roma, Stokholm, Tehran, Moskva və digər turizm mərkəzlərində fəaliyyət göstərir.

Ölkədə turistlərə xidməti çoxsaylı özəl türk, xarici şirkətlər, habelə nəhəng holdinqlər həyata keçirir. Son illərdə türk turizm firmaları və Rusiya Federasiyasının ixtisaslaşmış təşkilatları arasında əlaqələr canlanmışdır. Moskva, Sankt-Peterburq, Bakı, Tbilisi 800-1200 \$ dəyərində 7-9 günlük turlar təşkil olunur. Bu gün Azərbaycanla Türkiyə arasında kulturoloji əlaqələr yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuş. Bu işdə «Türksöyün», Heydər Əliyev Fondu, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin, habelə Atatürk Mərkəzinin xidmətləri əvəzsizdir.

İ.HÜSEYNOV,
kulturologiya elmləri
doktoru

Gör-götür dünyanı

Mədəni-maarif - 12 - 2007

Mədəni-maarif - 12 - 2007